

Els ordes religiosos a Catalunya: els dominicans i les grans personalitats de l'orde

Josep HERNANDO
Universitat de Barcelona

INTRODUCCIÓ: QUINES FONTS?

Si hom pretén disposar d'una visió de conjunt de qualsevulla aportació d'una institució o d'un conjunt humà organitzat en un àmbit geogràfic i històric, cal que tingui present un problema previ, que no és cap altre que el de les fonts de coneixement, sense oblidar l'estat dels coneixements, com deia el pare Josep Maria de Garganta, OP.¹ La plena comprensió d'aquest problema i la seva adequada solució són una exigència natural per a la consecució d'una meta amb pretensions científiques. En voler assolir un adequat coneixement sobre l'orde dominicà i les grans personalitats de l'orde a l'època de Jaume I, la qüestió de les fonts històriques se'ns presenta com un problema punyent, si hom té present la dispersió dels fons documentals i literaris dels convents extingits i, en molts de casos, la pèrdua d'una gran part d'aquests fons.²

Quines van ser les grans personalitats de l'orde dominicà en temps de Jaume I? Aquest és el nostre objectiu. Per assolir-lo, caldria fer una ingent tasca prèvia que permetés inventariar els materials dispersos conservats i també les referències a escrits que se sap que han existit, però que avui no es coneixen. D'acord, però, amb la metodologia suggerida pel pare Garganta, seguirem dues vies: la de les fonts literàries i la de les fonts històriques que ens permetin esbrinar quelcom de les grans personalitats dominicanes de l'època de Jaume I. Ara bé, per tal que la nostra exposició sigui factible, tindrem sobretot present l'àmbit geogràfic de Barcelona, lloc de la primera fundació d'un convent dominicà en l'àmbit català.

1. Vegeu Josep Maria de GARGANTA, «Los dominicos de la Provincia de Aragón en la Historia de la Espiritualidad (siglos XIV-XVII)», *Teología Espiritual*, núm. 1 (1957), p. 89-112. El contingut d'aquest article coincideix amb aquest altre: Josep Maria de GARGANTA, «Aportación de los dominicos de la Provincia de Aragón a la Historia de la Espiritualidad (siglos XIV-XVII)», a *Estado actual de los estudios de la teología espiritual. Trabajos del I Congreso de Espiritualidad*, Barcelona, 1957, p. 395-417. En aquest treball, publicat ja fa més de cinquanta anys, el pare Garganta recollia les fonts més importants per a l'estudi de la història de la província dominicana de l'antiga Corona d'Aragó, i també l'estat de les recerques fins en aquell moment i els problemes que ell entenia que hom havia de tenir presents per a cada època. Sobre les aportacions del pare Garganta, vegeu Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, «Bio-Bibliografía del P. José María de Garganta», *Escritos del Vedat*, núm. x (1980), p. 15-35.

2. Vegeu Alfonso ESPONERA i Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, «Algunas orientaciones sobre el estado actual de la historia de la provincia dominicana de Aragón (siglos XIII-XIX)», *Teología Espiritual*, núm. XLV (2001), p. 7-39.

LES FONTS LITERÀRIES

Pel que fa a les fonts literàries, és a dir, els escrits dels frares dominicans, hom està d'acord en el fet que tan sols una petita part de llur producció ha arribat fins a nosaltres impresa, i que molts dels escrits resten inèdits, sense oblidar que molts d'altres són ara per ara introbables.³

La recerca dels llibres impresos té menys dificultat. Hom disposa ja d'instruments de treball que, malgrat llurs imperfeccions, són molt útils.⁴ Per a Catalunya, hom té el treball del pare Albert Collell Costa, OP.⁵ Tanmateix cal tenir present el treball potser més complet, almenys fins a la data de la seva publicació l'any 1972, de Laureano Robles sobre els escriptors dominicans de la Corona d'Aragó entre els segles XIII i XV.⁶ Pel que fa a l'època de Jaume I, hom tindrà present els escriptors catalans següents:

— Ramon de Penyafort († 1275), prou conegut.

— Andreu Albalat († 1276), d'origen català, però format al convent de València, col·laborador de Jaume I, autor d'unes *Constitutiones synodales*.

— Mestre Ferrer o Ferrarius Catalanus, pertanyent a la primera generació dominicana. Va ser deixeble de sant Tomàs d'Aquino i és autor de *Quodlibets* i *Sermons*.

— El convers Pau Cristià (segle XIII), originari de Montpeller i profés al convent de Barcelona. Intervingué en la disputa amb el rabí de Girona Moixé ben Nahman, també dit Bonastruc de Porta, el 20 de juliol de 1263.

— Ramon Martí († 1286), el millor orientalista del segle XIII. Intervingué en la disputa entre Pau Cristià i Moixé ben Nahman del 1263. A partir del 1281, dirigí l'escola hebraica⁷ de Barcelona, de la

3. La publicació anual de l'Institut Històric Dominicà de Roma *Archivum Fratrum Praedicatorum* pot ser una bona eina per a preparar un inventari pràcticament complet dels escriptors d'aquesta època. La Fundació o Institució Patxot de Barcelona, d'altra banda, inicià un inventari general de manuscrits catalans. Tanmateix encara resten inèdits molts materials, generalment en biblioteques públiques o en els arxius que reberen els fons bibliogràfics dels convents suprimits l'any 1835: la Biblioteca Universitària de Barcelona, la de València, la de Saragossa i d'altres. Vegeu, per exemple, Francesc MIQUEL ROSELL, «Manuscritos de la Orden de Predicadores conservados en la Biblioteca de la Universidad de Barcelona», *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. XV (1942), p. 325-359; Francesc MIQUEL ROSELL, «Inventario de manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona referentes a Órdenes religiosas», *Hispania Sacra*, núm. 2 (1949), p. 214-215.

4. Vegeu, per exemple, per a València i Aragó, els treballs de Fuentes: Celedonio FUENTES, *Escritores dominicos del Reino de Valencia*, València, F. Ángeles Pitarchm, 1930; Celedonio FUENTES, *Escritores dominicos del Reino de Aragón*, Saragossa, Gambón, 1932.

5. Albert COLLELL COSTA, *Escritores dominicos del Principado de Cataluña*, Barcelona, Impremta de la Casa de Caritat, 1965. També cal tenir present la tasca lenta i constant feta per la publicació anual *Arxiu de Textos Catalans Antics* sota la direcció del doctor Josep Perarnau i Espelt.

6. Vegeu Laureano ROBLES, «Escritores dominicos de la Corona de Aragón. Siglos XIII-XV», a *Repertorio de historia de las ciencias eclesiásticas de España*, vol. 3, Salamanca, Universidad Pontificia de Salamanca, Instituto de Historia de la Teología Española, 1972. Vegeu també Albert COLLELL COSTA, *Escritores dominicos...*

7. A la segona meitat del segle XIII neix un moviment proselitista i missional dirigit pels ordes franciscà i dominicà, que crearen centres d'estudis, els anomenats *Studia linguarum*, destinats a l'aprenentatge de la llengua àrab, i altres llengües, i de les obres islàmiques. En un món que tenia per centre la Mediterrània i que estava format per cristians, musulmans i jueus, per la qual cosa les relacions entre ells eren intenses, tant les materials com les culturals i, de manera més reactiva, les ideològiques, hom considerava indispensable el coneixement de llurs llengües i, pel que fa al món islàmic, el coneixement de la llengua àrab i dels textos fonamentals que formaven el seu patrimoni cultural. L'orde dominicà hi tingué el paper principal i tres frares dominics de l'àmbit català en foren els protagonistes: Ramon de Penyafort, fundador dels *Studia linguarum*; Ramon Martí, que dirigí l'*Studium haebraicum* a Barcelona, i Joan de Puigcercós, que dirigí l'*Studium arabicum* a València. Hom hi estudiava l'àrab, l'hebreu i altres llengües semítiques: vocabulari, gramàtica i matèries religioses, filosòfiques i teològiques. L'objectiu era conèixer els problemes dels llocs on els frares eren enviats com a missioners. Si la finalitat dels *Studia linguarum* no era la tasca científica, exceptuant el cas de Ramon Martí, tingueren tanmateix el gran mèrit d'atreure l'atenció sobre la necessitat de contactes pacífics amb els qui professaven una fe diferent i fins i tot antagònica, contactes que pretenien fer exposicions públiques per tal de persuadir. Vegeu Àngel CORTABARRÍA BEITIA, «San Ramón de Penyafort y las escuelas dominicanas de len-

qual fou deixeble Arnau de Vilanova. És autor de diverses i cada vegada més valorades obres: *De Secta Machometi*, *Explanatio simboli apostolorum*, *Capistrum Iudaeorum*, *Pugio Fidei*, *Vocabulista in arabico* (dubtosa), *De erroribus philosophorum: Aristotelis, Averrois, Avicennae, Algazelis, Alkindi et Rabby Moiaia*.

— Pere d'Escala († 1290), prior del convent de Barcelona l'any 1277. És autor de *Principium in Sacram Scripturam*, *Commentarium in Sacram Scripturam* i *Commentarium in Matthaeum*.

— Un tal Raymundus Catalanus (segle XIII), del qual no se sap gran cosa, però que és autor de *De diversis materiis praedicabilibus* i *Tractatus de VII viciis capitalibus*.

LES FONTS HISTÒRIQUES

El problema de la dispersió de documentació que hem vist en el cas de les fonts literàries pot ser també dit de les fonts documentals. Els nuclis documentals més significatius es troben a l'Arxiu Històric Nacional, a l'Arxiu del Regne de València, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a l'Arxiu Municipal de Girona, a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, etc. Cal tenir present, per al nostre tema, de l'Institut Històric Dominicà de Roma,⁸ el *Bullarium Ordinis FF. Praedicatorum sub auspiciis [...] Benedicti XIII [...] opera reverendissimi patris F. Thomae Ripoll, Romae 1729-1740, Tomus primus ab anno 1215 ad 1280* i altres obres de l'esmentat institut com *Scriptores Ordinis Praedicatorum*, *Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica*, etc. Per al nostre tema, allò que pot ser de més interès és la documentació sobre la vida interna de l'orde: actes de capítols generals, registres de mestres generals i priors provincials, correspondència amb els mestres generals, etc., així com les actes de capítols provincials.⁹ L'Arxiu Històric de la Província, que es troba a la ciutat de València, disposa de documentació diversa de convents de frares i monges de l'orde dels Predicadors existents fins al 1835, tant en l'original com en microfilm, fotocòpies i facsímil.¹⁰ També cal tenir present l'Arxiu Històric dels Predicadors de València.¹¹

guas», *Estudios del Vedat*, núm. 7 (1977), p. 125-154; André BERTHIER, «Un maître orientaliste du XIIIe siècle, Raymond Martin, O. P.», *Archivum Fratrum Praedicatorum*, núm. 6 (1963), p. 267-311; Adolfo ROBLES SIERRA, *Fray Ramón Martí de Subirats, O. P., y el diálogo misionero en el siglo XIII*, Caleruega (Burgos), OPE, 1986. La primera etapa dels *Studia linguarum* va des de la seva fundació per Ramon de Penyaforat fins a la mort d'aquest. La segona etapa, 1275-1313, té com a protagonistes Ramon Martí a Barcelona i Joan de Puigventós a València. Vegeu Àngel CORTABARRÍA BEITIA, «L'étude des langues au Moyen Âge chez les Dominicains: Espagne, Orient, Raymond Martin», *Mélanges de l'Institut Dominicain des Études Orientales du Caire*, núm. 10 (1970), p. 189-248; Ugo MONTERET DE VILLARD, *Lo studio dell'Islam in Europa*, Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1961.

8. Vegeu la seva pàgina web: <<http://www.op.org/curia/storico>>.

9. Adolfo Robles, fins al seu traspàs l'any 1997, i Vito-Tomás Gómez han fet l'edició de les *Actas de los Capítulos de la Provincia de Aragón*, des del 1302 fins al 1370, en anys successius a la revista *Escritos del Vedat*, núm. XX-XXVII, anys 1990-1997. Vegeu el ms. 241, *Acta capituli provincialis*, de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, que conté còpia de Sebastià Agustí Prats, del segle XVIII. Vito-Tomás Gómez segueix treballant en l'edició de les actes dels segles XIV i XV.

10. Sobre alguns dels seus fons, vegeu Adolfo ROBLES SIERRA, «Incunables e impresos del principio del XVI en el Archivo Histórico de la Provincia de Aragón de la Orden de Predicadores», *Antonianum*, núm. 45 (1970), p. 287-299; Adolfo ROBLES SIERRA, «Manuscritos del Archivo Histórico de la Provincia Dominicana de Aragón», *Escritos del Vedat*, núm. 1 (1971), p. 565-586; José Vicente BOSCÁ CODINA y María LUZ MANDINGORRA LLAVATA, «Acta Romanorum Pontificum in Archivo Historico Provinciae Aragoniae Ordinis Praedicatorum asservata (ab anno 1243 usque ad annum 1423 edita)», *Escritos del Vedat*, núm. XXXI (2001), p. 243-281.

11. Vegeu, per exemple, Adolfo ROBLES SIERRA, «Manuscritos del Archivo del Real Convento de Predicadores de Valencia», *Escritos del Vedat*, núm. XIV (1984), p. 353-401.

Per a l'historiador tenen un gran valor les cròniques monàstiques i els escrits hagiogràfics. De l'època medieval disposem de poc material, cosa ben diferent del que passa amb l'època moderna.¹² Així, de l'època medieval, hom pot fer ús dels cronistes Jaume Domènech i Pere d'Arenys.

Jaume Domènech († v. 1384), fill del convent de Cotlliure, al Rosselló, fou inquisidor a Mallorca, Rosselló i Cerdanya i provincial d'Aragó fins al 1367. La seva *Crònica*, en bona part perduda i publicada parcialment, conté referències de gran importància sobre l'origen i els primers anys de la província d'Aragó, creada l'any 1301.¹³

Pere d'Arenys (1349-1419) escriu la seva *Crònica* o *Chronicon* amb l'exposició dels esdeveniments interns de la província d'Aragó durant el seu temps, des del 1362 fins al 1415. Té un interès remarcable per a la història civil i eclesiàstica del seu temps. La *Crònica* va ser continuada per un autor anònim fins al 1453.¹⁴

Del gènere hagiogràfic hom disposa de dues obres de valor per a aquest període: la *Legenda* del beat Dalmau Moner (1291-1341), fill del convent de Girona, del qual va ser lector de lògica, atribuïda al cèlebre inquisidor Nicolau Eimeric,¹⁵ i la *Vita Sancti Vincentii Ferrerii* de Pedro Ranzano († v. 1456).¹⁶

Al segle XVI, la historiografia de la província d'Aragó canvia radicalment per la quantitat d'escrits, per llur contingut i pel nou estil dels historiadors. Cal destacar, de manera especial, l'existència de quatre historiadors: Baltasar Sorio, Leandro Alberti, Vicent Justinià Antist i Francesc Diago.

Baltasar Sorio († 1557), intel·lectualment destacable, malgrat que no era historiador, va escriure el primer treball de conjunt sobre la província d'Aragó. És autor de l'obra *De viris illustribus*. Malgrat les seves mancances, es tracta d'un document hagiogràfic de primer ordre. Va ser font per a altres historiadors de la província com Diago i Antist i per al *Lumen domus*, com veurem.¹⁷ La primera part està dedicada als sants (*De sanctis*) de la província i la segona als escriptors (*De scriptoribus*). La part dedicada als sants comença amb els del convent de Barcelona (Ramon de Penyafort i Pere de Cendres). Segueix amb els altres convents: Lleida (Tomàs Carnisser, Pere Queraldo, Joan Agustí),

12. Els pares Esponera i Gómez expliquen la causa d'aquesta diferència: «Conviene advertir que esta diferencia no proviene solamente de las circunstancias generales que condicionaron de modo distinto las dos épocas de referencia, sino de una causa particular: los hombres de la reforma monástica del siglo XVI, por lo menos en ciertos ambientes, tuvieron en poca estima los vestigios documentales de la época anterior. En algún caso, tal vez, hubo incluso abandono sistemático y quizá hasta destrucción, sin que pueda adivinarse si los destructores eran conventuales que se extinguían o los reformadores que entraban»: Alfonso ESPONERA i Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, «Algunas orientaciones sobre el estado actual de la historia de la provincia dominicana de Aragón (siglos XIII-XIX)», *Teología Espiritual*, núm. XLV, p. 10.

13. El seu contingut és el que segueix, segons els diversos epígrafs de la Crònica: «Liber privilegiorum. De modo celebrandi electiones et capitula ac recipiendi magistrí ordinis ac provincialis. Chronica capitulorum generalium. Chronica capitulorum provincialium et priorum provincialium et priorum provincialium provinciae Provinciae [Provença]. Chronica capitulorum provincialium et priorum provincialium provinciae Aragoniae. Catalogus omnium ordinis provinciarum et domorum tam fratrum quam sororum.» Els personatges que hom pot trobar pertanyen tots al segle XIV: Bernat Peregrí, primer provincial d'Aragó; Joan Fort, prior provincial d'Aragó; Bernat de Puigcercós, prior provincial. També Domingo Alguesser, Bernat Peregrí, català del convent de Lleida, Bernat Pelegrí, del convent d'Osca, Miquel de Stella, navarrès. Vegeu Thomas KAPPELLI, «Cronache di Giacomo Domenech op. in una raccolta miscellanea del Card. Niccolò Rosell», *Archivum Fratrum Praedicatorum*, núm. XIV (1944), p. 5-42.

14. Vegeu el seu contingut a Benedikt Maria REICHERT (ed.), *Chronica et Chronicorum excerpta Historiam Ordinis Praedicatorum illustrantia*, Roma, Typographia Polyglotta S. C. de Propaganda Fide, 1904, p. 51-93.

15. Vegeu François VAN OTROY, «Vie inédite du B. Dalmace Moner», *Analecta Bollandiana*, núm. XXXI (1912), p. 49-81.

16. Es troba transcrita al principi del primer volum de l'edició de Joan Tomàs de ROCABERTÍ de l'*Opera Omnia* de Sant Vicent Ferrer, València, 1695; també a *Acta Sanctorum*, dia 5 de abril, t. 1, Venècia, 1737, p. 482b-512a.

17. Baltasar SORIO, *De viris illustribus provinciae Aragoniae Ordinis Praedicatorum*, editat per Josep Maria de Garganta, València, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Alfonso el Magnánimo, 1950. Diu d'ell el seu editor: «Escrito con espíritu medieval y latín renacentista, no con la tranquilidad serena del historiador, sino con la pasión santa de un restaurador de la vida monástica en decadencia.»

Girona (Dalmau Moner), Urgell (Ponç de Blanes, Pere de Cadireta, Bernat de Travesseres), Puigcerdà (el beat Romeu, Arnau de Pinós), Manresa (Miquel Pagès), etc. La segona part, *De scriptoribus*, comença també amb el convent de Barcelona (Ramon de Penyafort, Ramon Martí, Amand de Bellví, Gabriel Caddafages) i segueix amb els altres convents: Lleida (Iohannes Liconiensis, Joan Cristòfol de Gualbes, Gaspar Faiol), Girona (Nicolau Eimeric, mestre Alou, mestre Cornell), Cervera (Pere Gombau), etcètera.

Malgrat que el seu contingut no és de l'època medieval, podem citar Vicent Justinià Antist († 1599), el qual escriví un petit tractat amb el mateix títol del de Baltasar Sorio. Sembla que devia ser-ne una continuació. Té interès per les referències al període de la reforma monàstica del segle XVI.¹⁸

Pertanyent al convent de Santa Caterina de Barcelona i dipositada a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona es troba una obra impresa de Leandro Alberti (1479-1553), bolonyès, escriptor i historiador: *De viris illustribus ordinis praedicatorum libri sex in unum congesti*.¹⁹ L'obra està estructurada en *magistri, quidam martir, cardinales, censores haereticorum, dialogus in diversis virorum illustrium in Decretum, Ius Canonicum* i *in Historiis*. Malgrat que Leandro Alberti escriví sobre l'orde dominicà en general, la seva obra té interès pels personatges de la nostra terra que cita: Ramon de Penyafort, Pontius Hispanus († 1262), el cardenal Joan de Casanova († 1436), Nicolau Eimeric.

Francesc Diago († 1615) ha estat, durant segles, el prototipus d'historiador de la província d'Aragó. L'any 1599 va publicar la seva *Historia de la Provincia de Aragón de la Orden de Predicadores*, que segueix sent un instrument del tot indispensable.²⁰ La seva idea inspiradora, a més de fer història, era també contribuir a la vida religiosa de la província reformada. La seva *Historia* està dividida en dues parts o llibres. El primer és dedicat a la província en conjunt, amb els seus privilegis, els prelats provincials, els vicaris generals, els capítols i congregacions i la Inquisició. En aquest llibre parla de Pau Cristià i les seves relacions amb Jaume I, de les actuacions de Jaume I vers l'orde i dels sants que va conèixer Jaume I: sant Domènec, Miquel Fabra, Pere Cendra, Ramon de Penyafort, Garcia de Vulcos, Miquel Bennazar i Pere de Cadireta.

El llibre segon està dedicat a la província en particular: les fundacions, els convents, els religiosos d'aquests convents, els sants, els lletrats, els arquebisbes, els bisbes, els confessors de reis, etc. Dels convents: Santa Caterina Màrtir de Barcelona, Lleida, Tarragona, Girona, Urgell, Puigcerdà, Empúries, Manresa, Cervera, Balaguer, Montsió de Barcelona, que era de monges, etcètera.

LES FONTS HISTÒRIQUES DELS CONVENTS: EL «LUMEN DOMUS» O ANNALS DEL CONVENT DE SANTA CATERINA

Però la tradició històrica i hagiogràfica de la província ens ha estat transmesa principalment per les obres dels historiadors de cada un dels convents, especialment de quatre grans convents: Santa Caterina Verge i Màrtir, de Barcelona, i els dels predicadors de Saragossa, de Palma i de València. Com hem dit en començar, ens centrarem de manera especial en el de Santa Caterina Verge i Màrtir de Barcelona.

18. Vegeu Laureano ROBLES, *El «De viris illustribus» de Vicente J. Antist*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Francisco Suárez, 1980.

19. Leandro ALBERTI, *De viris illustribus ordinis praedicatorum libri sex in unum congesti*, Bolonya, Hieronimi Platonis, 1517.

20. FRANCESC DIAGO, *Historia de la Provincia de Aragón de la Orden de Predicadores desde su origen y principio hasta el año de mil y seiscientos*, Barcelona, Sebastián Comellas a Santa Caterina Màrtir, 1599. L'any 1999 se'n va fer a València una edició facsimil.

El convent de Barcelona²¹ ha conservat, com ha dit algú,²² el seu tresor tradicional en un inèdit i esplèndid *Lumen Domus* o *Annals del convent de Santa Catarina, v. i m. de Barcelona, Orde de Predicadors*. Es tracta d'una crònica que comprèn la història del cenobi barceloní des de la fundació fins a pràcticament l'exclaustració. Atesa l'íntima relació d'aquest convent amb la ciutat de Barcelona i els esdeveniments que van succeir-hi, els volums d'aquesta crònica constitueixen un arsenal de notícies no tan sols del convent i de la ciutat, sinó també nacionals i fins i tot internacionals. El *Lumen Domus* o *Annals del convent de Santa Catarina* està integrat per tres volums que es troben a la Biblioteca Universitària de Barcelona catalogats com a ms. 1005, 1006 i 1007. Ens limitarem al primer volum perquè, com es descriu en el primer foli, «conté des de l'any 1219, en què fou la seva fundació fins l'any 1634 inclusive, ab sinc índices necessaris. Lo primer, dels Priors que lo han governat. Lo segon, dels anys en ell contenguts. Lo tercer, dels hòmens ilustres fills del dit convent. Lo quart, dels Capítols que conté. Lo quint, de las cosas notables. Compost per lo R. P. Francesc Camprubí y adicionat y posat en orde chronològic per lo R. P. lector fr. Pere Màrtir Anglès, bibliothecari del dit convent en lo any 1743, essent prior lo M. R. P. mestre fr. Joseph Mercader en son segon priorat.»

Les informacions que aporta són de gran interès per les fonts de les quals fra Francesc Camprubí va fer ús. No es va limitar a copiar, sinó que contrasta les fonts i, tot exclouent aquelles opinions que no considera objectives, dóna la seva opinió amb expressions com: «se troben moltes històries abreviades sens orde ni concert, imo molt repartides y escampades», «ho tinc per burla», «lo que en ningun altre autor trobé jo». Va disposar de documents dipositats a l'Arxiu Reial i també de l'arxiu del convent de Barcelona i de diverses obres com el *Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos*, la *Història de la Província* de Francesc Diago, la *Història dels Sants de Catalunya* de Vicenç Domènec, la *Vida de Sant Ramon de Penyaforç* de Penya, la *Vida del rei en Jaume II* de Pere Marsili, el *De viris illustribus* de Baltasar Sorio, el *Breviari vell i antic de la Seu de Barcelona* o la *Crònica* o *Cronichon* de Jaume Domènec. A més a més, fa ús de l'arqueologia; d'aquí el seu interès per a la història material del convent, com s'ha demostrat en les obres sobre història de l'art.²³ Vegeu en el quadre que segueix diverses referències a les fonts citades per l'autor del *Lumen domus* amb la metodologia emprada:

<i>Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos</i>	se troben moltes històries abreviades sen orde ni concert, imo molt repartides y escampades (sobre la fundació i els priors)	6r
<i>Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos</i>	com se troba [...]	8v
<i>Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos</i>	està e fa memòria	9r
Diago, <i>Història de la Província</i>	presentat per	9r

21. El convent de Barcelona no s'ha de confondre amb el Col·legi de Sant Vicent i Sant Ramon. Vegeu Josep Maria COLL, «El antiguo Colegio Mayor de San Vicente Ferrer y San Ramón de Penyaforç, de Barcelona», *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. xxxi (1959), p. 139-145; Albert COLLELL COSTA, «Fundación del colegio de San Vicente y de San Raimundo, de Barcelona», *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. xxxii (1960), p. 309-330.

22. Alfonso ESPONERA i Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, «Algunas orientaciones sobre el estado actual de la historia de la provincia dominicana de Aragón (siglos XIII-XIX)», *Teología Espiritual*, núm. XLV, p. 12.

23. Vegeu, per exemple, Rosa Maria ANDRÉS I BLANCH, *El convent de Santa Caterina de Barcelona: segle XIII*, tesi de llicenciatura dirigida pel doctor Antoni José Pitarch, Universitat de Barcelona, Departament d'Història de l'Art, 1985.

Breu d'Honori, papa	al qual escrigué [...] un Breu	9v
Diago, <i>Història de la Província</i>	[Sobre Ramon de Penyaafort] tot lo restant de la vida y miracles se trobaran llargament en [...]	10v
Vicenç Domènec, <i>Història dels Sants de Catalunya</i>	Íd.	10v
Penya, <i>Vida de Sant Ramon de Penyaafort</i>	i més compendiosament en la vida que scriu	10v
<i>Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos</i>	Berenguer de Palou, fundador [...] com se pot veure en dit <i>Llibre Vell</i> citat folio 2	13r
<i>Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos</i>	a propòsit de la fàbrica [...] com se veu en lo <i>Llibre Vell</i>	14v
Penya, <i>Vida de Sant Ramon de Penyaafort</i>	pondera aquí a mon propòsit monsenyor Penya auditor de la Rota en Roma en lo llibre que fa sobre la vida y miracles y canonització de Sant Ramon de Penyaafort	14v
<i>Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos</i>	Esta sacristia va fer Ramon de Durfort, que axí se anomena en lo <i>Llibre Vell</i> folio 8	15v
Butlla d'Innocenci IV	Butlla concedida al present monestir de Santa Caterina	18v
Arqueologia	Les armes de Aragó que lo rey en Jacme dexà manant-se se feesen [ut supra en la còpia]	20v
Diago, <i>Història de la Província</i>	En lo nostre arxiu no trobam tal sepultura ni memòria y per no allargar me remet a la <i>Història de la Província</i> de fr. Diago	24r
Arqueologia	Sepultures de [...] perquè stan allí las armas	24v
Manca de fonts	[1219-1255 = 36 anys, documentats tres priors] No trobam molts fill que en dit temps prengueren nostre hàbit	28r
Diago, <i>Història de la Província</i>	Vide Diago en la <i>Història de la Província</i>	28v
Pere Marsili, <i>Vida del rei en Jaume II</i>	historiador y chronista del rey en Jacme lo conqueridor	28v
Arxiu Reial	Consta en lo privilegi que stà en Archiu Real y del	30r
Arxiu del convent	Convent en lo qual lo anomena per son nom [Sobre: donació de l'aigua per J. I sent prior fra Joan]	
Carta de l'oficial del bisbe de Girona	Miracle de Ramon de Penyaafort: passant per Tossa,	31r
Testimonis	resurrecció d'un home per poder-se confessar	
<i>Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos</i>	Mestre frare de Sant Pons, llinatge molt principal y antich [...] fonch lo primer prior dels del <i>Llibre Vell de Pergami</i> , del qual he treta la major part dels priors y de la història que se va continuant	39v
Diago, <i>Història de la Província</i>	Moltes coses escriu lo pare Francesch Diago en la <i>Història</i> de dit pare prior y entre altres és la visió que tingué [...] y per no ser llarc no lo escriuré, allí me remet	39v
<i>Llibre vell de pergami en què estan les professions dels religiosos</i>	[Concòrdia amb els framenors i canonges de la Seu] que quant la trobé en el <i>Llibre Vell de Pergami</i> , puch dir, no cabia de contento y alegria [la copia] esta concòrdia se stengué ab los canonges de la Seu de Barchinona, cosa per cert digna de star escrita per las parets	40v

Diago, <i>Història de la Província</i>	[Fra Francesc Cendra amb Jaume I a Mallorca] escriu lo pare Diago en la <i>Història de la Província</i> , lo que ningun altre autor trobe jo	42r
<i>Llibre vell de pergamí en què estan les professions dels religiosos</i>	La Santa Spina: <i>Ferrarium-Francesch</i> [Cendra] tampoch no y ha tal nom en tot lo <i>Llibre Vell</i> , ants bé he trobat en dit Llibre que se diu Francesch	42r
Pere Marsili, <i>Vida del rei en Jaume II</i>	Y també Pere Marcilio historiador del rey en Jaume lo anomena Francesch en lo capítol 25	42r
Diago, <i>Història de la Província</i>	[Ramon Martí enviat a Tunísia] fill del present convent, natural de Subirats en Cathalunya, d'assò vide Diago	43r
Baltasar Sorió, <i>De viris illustribus</i>	[Fr. Cendra] soterrat en la paret davant lo altar de Sant Domingo. Y no és veritat, perquè allí stavan los ossos de son jermà Sant Pere Cendra, com ho diu mestre Baltasar Sorió	43r
Penya, <i>Vida de Sant Ramon de Penyafort</i>	[Mort de sant Ramon de Penyafort] dexant apart opinions dels que diuen que morí en lo any 1276 [no 1275], que no és axí, com doctíssimament ho prova monsenyor Penya auditor de Roma y particularíssim benefactor en la canonització de dit sant en lo llibre que fa de la vida y canonització [...] en lo capítol <i>De felici eius obitu</i> , 38	43v
Penya, <i>Vida de Sant Ramon de Penyafort</i> Pere Marsili, <i>Vida del rei en Jaume II</i> Nicolau Rossell, <i>Crònica</i>	[Sant Ramon de Penyafort] conforme lo pararer que bellament prova lo dit monsenyor Penya auditor en lo lloch citat, del qual parer és Pere Marsilio, Nicholau Rossell, cardenal, que féu scriure la vida de Sant Ramon, stant en Roma en lo any 1357	44r
Zurita, <i>Anales</i> Pere Marsili, <i>Vida del rei en Jaume II</i>	[Íd.] axí ho diu Surita en los <i>Annals</i> y antes de Surita ja Pere Marsilio, sobredit, en lo libre 4 de la <i>Vida del rey en Jaume Segon</i> , cap. 47 [copia text]	44r
Penya, <i>Vida de Sant Ramon de Penyafort</i>	[Bernat de Boixadors] Lo més cert és que fonch altre vegada prior en dit any. Y per ser cosa molt llarga la carta no la scriuré assí. Basta que si la voldran veure stà en lo llibre de Penya que fa de Sant Ramon, fol. 228, cap. 11	45v
Diago, <i>Història de la Província</i>	[Arnau Burget: perseguidor dels begards i les beguines] y per no allargar más en esta matèria los remet a <i>Història de la Província</i> de fr. Diago	46r
Penya, <i>Vida de Sant Ramon de Penyafort</i>	[Arnau Burget, enviat a Roma a la canonització de Ramon de Penyafort per part del rei en Jaume] vide Penya, libro de la vida de Sant Ramon, fol. 35, cap. 13 y 14 y 15	46v
<i>Llibre vell de pergamí en què estan les professions dels religiosos</i> Diago, <i>Història de la Província</i>	Item, en lo <i>Llibre Vell</i> : hagué Sede vacant los anys 1293-1296 [...] 1297: prior Bt. Peregrí (2ª vegada; 1ª: 1294 primer provincial, inquisidor, fill del convent de Lleida Vide <i>Història de la Província</i> , l. 1, c. 2	46v
Diago, <i>Història de la Província</i>	Joan de Lotgerio [...] Inquisidor General de la Corona de Aragó. Vide Diago, c. 8, 1er llibre	46v

Diago, <i>Història de la Província</i>	[Transloció del cos de Santa Eulàlia] Bisbe de Barcelona: Ferrer d'Abella, fill del convent de Barcelona	47v
<i>Breviari Vell i Antic de la Seu de Barcelona</i> Vicenç Domènec, <i>Història dels Sants de Cathalunya</i>	[Inquisició de Bonanat heresiarcha per Guillem Costa i Ramon Valls] Ha ben vist dit autor lo <i>Breviari Vell y Antich de la Seu de Barcelona</i> en lo que clarament diu que fonch en lo any de 1309 al 10 de juliol. D'esta opinió tan incerta és lo pare fra Vicens Domènec en la <i>Història dels Sants de Cathalunya</i>	47v

Després d'exposar la fundació del primer convent a la província d'Aragó l'any 1219 a Barcelona a instància del bisbe de la ciutat Berenguer de Palou (f. 8r), la primera comunitat habitava a les cases de Pere Gruny. Ramon de Penyafort prenia l'hàbit dominicà l'any 1222, sent prior fra «Joan y no se pot trobar lo cognom» (f. 29v). Conjuntament amb ell prengueren l'hàbit Arnau Segarra, Pere Ruber i els germans Pere Cendra i Francesc Cendra. L'autor del *Lumen domus* es plany de la manca d'informació sobre aquests fets: «Veritat és que d'estos no se troba quant, ni ahont, sinó de Sant Ramon. Basta que foren contemporans tots. Ni tampoch qui eren los fundadors no se troba, cosa prou de llàstima.»

Els fills més antics del convent de Barcelona, segons l'autor del *Lumen domus*, foren Arnau Segarra, que qualifica com a «valentíssim»; Pere Ruber, «soci de Sant Ramon»; els germans Pere i Francesc Cendra; Berenguer de Castellbisbal, primer bisbe electe de València i després bisbe de Girona; Pere Centelles, bisbe de Barcelona; Bernat Mur, bisbe de Vic; Guillem Barberà, bisbe de Lleida; Ramon Rosanes, capellà, succentor de la Seu, soci de sant Ramon; Ramon Martí, «doctíssim home»; Pere Marsili, «historiador y cronista del rey Jaume lo Conquistador», i Pau Cristià, «grandíssim perseguidor dels jueus».

Fra Francesc Camprubí passa tot seguit als frares que foren priors del convent de Santa Caterina, planyent-se sovint de la manca de fonts, la qual cosa li impedeix ser precís. Per exemple: «En lo temps que los religiosos fundadors estigueren en las casas de Pere Grun, ço és, des de l'any de 1219 fins en lo de 1222, clar stà que tindrian prior o vicari en cap per poder governar y regir y és cosa posada en rahó. Però no he pogut trobar qui era lo prelat en tot aquell temps. Lo que sé de cert és que en lo any 1222, en lo qual prengué nostre hàbit Sant Ramon, era prior lo reverent frare Joan y no se pot trobar lo cognom [...]. Des del sobredit any 1223 fins al de 1232 falten los noms dels priors.» Tanmateix en el quadre que segueix hom pot veure a la primera columna el nom dels priors que regiren el convent al segle XIII, a la segona columna els anys de llur priorat, a la tercera algun esdeveniment durant llur priorat i a la quarta columna la ubicació en el manuscrit del *Lumen Domus*:

Prior	Anys	Esdeveniments	Manuscrit
	1219-1222	Priors no documentats	36r-v
Fra Joan	1222	Pren l'hàbit Ramon de Penyafort Jaume I: llicència d'aigua Canvi de lloc: de les cases de Pere Gruny a Santa Caterina Interès pel convent per part del bisbe de Barcelona Berenguer de Palou i de Jaume I	36v
	1223-1232	Priors no documentats	37v

<i>Prior</i>	<i>Anys</i>	<i>Esdeveniments</i>	<i>Manuscrit</i>
Pere Cendra	1232	«Sanctíssim home» Fill del convent Miracles † 1244	37v
Benet Bosc	1235	Ramon de Penyaafort: miracle de la resurrecció d'un home	37v-38r
	1235-1241	Priors no documentats	38r
Berenguer de Castellbisbal	1241	Mestre en teologia Amb Jaume I a Mallorca, a. 1229; amb Miquel Fabra a València, a. 1238 Bisbe electe de València Prior de Barcelona, a. 1241 Bisbe de Girona Benefactor de Santa Caterina Fundador de Girona amb llicència del provincial Arnau Segarra, a. 1253	38v
	1241-1250	Priors no documentats	39r
Francesc Cendra	1250	Germà de Pere Cendra	39r
	1268	Comença l'edificació de la fàbrica de l'església	
Pere de Sant Ponç	1255	De llinatge principal	39v
	1284	Prior tres o quatre vegades Gran santedat i exemplar Es fa la primera canonada Visió estant en oració	
	1255-1261	Priors no documentats	40r
Bernat de Bac	1261- ...	Home de gran empresa Hàbit a molta gent principal Subprior: sant Ramon de Penyaafort: professions a tres novicis Sis vegades prior Prior de Tarragona Primer capítol general al convent de Santa Caterina Concòrdia amb els frares menors Arribada de la Santa Espina de sant Lluís Segon priorat de Francesc Cendra: 1268 Vinguda de sant Ramon sobre la capa des de Mallorca a Tunísia amb Ramon Martí Torna amb Ramon Martí per morir 1269-1270 † 1281	40r-43r
	1275	Mort de sant Ramon de Penyaafort Hàbit a Joan de Lotgerio; inquisidor general de la Corona d'Aragó; qüestió dels templers	43v-44v
	1277-1280	Segon priorat Hàbit a Arnau Lull: ric-casat	45r-v
	1281-1285	Segon priorat	45r

<i>Prior</i>	<i>Anys</i>	<i>Esdeveniments</i>	<i>Manuscrit</i>
	1285-1290	Priors no documentats	45v
Bernat de Boixadors	1290	De casa molt principal Fill del convent Es demana la canonització de Ramon de Penyafort 1298 o 1297-1299: segon priorat	45v
Guillem Romeu	1291	Hàbit a Arnau Burget i a Guillem Aranyó: del convent de Barcelona, bisbe de Lleida, prior abans Dues vegades provincial Inquisidor general de la Corona d'Aragó Prior Enviat a Roma per Jaume II; canonització de Ramon de Penyafort † 1324 Llinatge dels Romeus	46r
	1293-1296	Priors no documentats	46v
Bernat Peregrí	1297	Prior Primer provincial Inquisidor Fill del convent de Lleida	46v
Guillem Travesseres	1300	Prior durant poc temps	46v
Joan de Lotgerio	1301	Inquisidor general d'Aragó	46v
Guillem Travesseres	1302	Segon priorat	47r
Bernat de Boixadors	1303	Segon priorat	47r
Guillem Aranyó	1304	Fill del convent de Lleida Doctíssim Bisbe de Lleida: 1308 Confessor de Jaume II † 1321	47r
	1304/1305-1309	Priors no documentats	47r

EL «LIBER ANNIVERSARIORUM ET PROFESSIONUM»

La biblioteca del convent de Santa Caterina posseïa un manuscrit que portava el títol *Liber anniversariorum et professionum*, que desaparegué amb els fets de la desamortització (1832) i l'incendi de l'església i del convent (1835). Tanmateix n'existeixen dues còpies manuscrites. Una es deu a fra Sebastià Agustí Prats († 1790), fill del convent de Santa Caterina de Barcelona i professor de la Universitat de Cervera. Aquesta còpia es troba al ms. 241 de la Biblioteca Universitària de Barcelona. L'altra es conserva Roma, a l'Arxiu General de l'orde: XIV Liber II. Es deu al dominic dalmata Ermanno Domenico Cristianopulo († 1788), que va acompanyar el mestre general durant la visita canònica de les províncies dominicanes d'Espanya, els anys 1760-1764, viatge que aprofità per a recollir materials per als *Annales Ordinis Praedicatorum*.

El pare Cristianopulo descriu el manuscrit original així: «In tabulario Coenobii Fratrum Barcinonensis S. Catharinae, aut verius in arca tribus clavibus clausa atque intra tabularii conclave asservata, exstat vetustus Codex membranaceus in folio» (Lib. LII, f. 94). Tot seguit reproduïx la taula de matèries: «Liber iste continet in primis duobus sexternis *obitus*. In tercio sexterno *professiones novitiorum*. In quarto, *assignationes librorum* qui ad conventum pertinent. In quinto quedam *extraordinaria communia*. Quicumque scripserit in libro hoc, litteram grossam et bene legibilem faciat» (f. 95v). La introducció de la primera part del volum, la dels *Obitus*, ens fa saber que va ser començat durant un dels priorats de Bernat Bac (1261-1267, 1270-1272 i 1277-1288). Vers la mateixa data hom hi afegiria les llistes més antigues de les professions religioses, les *Professiones novitiorum*, i també les llistes dels lliuraments de llibres als frares, les *Assignationes librorum*.

La documentació que fa referència a la Biblioteca de Santa Caterina de Barcelona és poc abundant. No es coneix cap inventari medieval dels manuscrits. Les nostres fonts d'informació queden reduïdes quasi exclusivament a la part del manuscrit titulada *Assignationes librorum*.²⁴ Es tracta d'un registre en què hom inscrivia, sense ordre cronològic, els llibres que els superiors (el prior, el provincial o el mestre general) lliuraven als frares del convent de Santa Caterina de Barcelona per a llur ús privat. No formaven part de la biblioteca del convent, sinó que pertanyien a un fons mòbil d'obres d'ús corrent, que també podien ser cedides, per un temps o de per vida, per a ús de particulars. Tot llibre assignat havia d'ésser declarat propietat del convent d'on provenia, al qual més aviat o més tard havia de ser restituït. Aquest registre abasta el temps que va des de mitjan segle XIII fins al segle XV. Es tracta, per tant, d'una font històrica important per a la història del convent de Santa Caterina de Barcelona: els llibres, qui els llegia, els estudis dels seus posseïdors, els benefactors d'aquest fons. Del segle XIII, època en què centrem la nostra exposició, fem esment d'aquests frares que consten a les *Assignationes librorum*:

- Arnau Segarra: deixeble d'Albert el Gran, confessor de Jaume I, prior a. 1260, lector 1262.
- Pere de Pou: enviat a l'*Studium arabicum* a. 1250.
- Bernat de Vall: el capítol general del 1275 li confià la visita canònica dels convents d'Aragó i de Navarra.
- Guillem Romeu: lector al convent de Girona 1275-1276, prior del convent de Barcelona a. 1291.
- Ponç de Vilanova: predicador general 1250 († a. 1277).
- Bernat de Bac: prior del convent de Barcelona 1261-1267, 1270-1272 i 1277-1281; superior del vicariat dominicà de Catalunya 1275-1276 († 1281).
- Pere de Cadireta: enviat a l'*Studium arabicum* a. 1250-1251, inquisidor d'Aragó.
- Pere de Sant Ponç: prior del convent de Barcelona a. 1254-1256, 1260-1261 i 1281-1286; prior del convent de Lleida a. 1277.
- Guillem de Torrent: prior del convent de Barcelona i predicador general a. 1250.
- Berenguer de Cruïlles: vicari dels convents de Catalunya a. 1277, penitencier del papa a. 1280.
- Francesc Cendra: sotsprior 1254, prior 1269 del convent de Barcelona († 1280).
- Pere de Tenes: inquisidor a la diòcesi d'Urgell († 1261).
- Bernat de Riusec: lector del convent de València a. 1281-1282.
- Guillem Sanç: prior del convent de Barcelona a. 1294-1295 i 1297; primer prior de la província dominicana d'Aragó a. 1301-1305.

24. Thomas KAEPPELI, «Dominicana Barcinonensia. Assignationes librorum. Professiones novitiorum (s. XIII-XV)», *Archivum Fratrum Praedicatorum*, núm. XXXVII (1967), p. 47-118.

— Jaume de Lledó: prior del convent de Barcelona a. 1294, sotsprior del convent de Barcelona a. 1312.

— Jaume de Vila: enviat a l'*Studium haebraicum* de Barcelona.

— Dominicus (sense cognom): provincial a. 1267.

— Dalmau de Vilanova: estudiant a París, cridat pel capítol provincial a. 1275.

— Ramon Fabra: enviat a l'*Studium haebraicum* de Barcelona a. 1281.

— Guillem de Loreda: enviat al convent de Lleida a. 1281.

Els llibres mencionats no formen un conjunt gaire ric. Els llibres més sovint citats són la Bíblia, el breviari, les summes de moral i les anomenades *Summae maiores*, és a dir, la de Ramon de Penyafort i la de Guillaume Péreault. També es mostra interès per les obres de Tomàs d'Aquino, del qual trobem un volum que conté sermons sobre sants. Entre els llibres citats figura el comentari del mestre Joan de Poitlasne, de París, als dos primers llibres de les *Sentències* de Pere Llombard, avui perdut.

La part del manuscrit que porta el títol *Professiones novitiorum* conté el nom del profés, la data de la professió, el nom del prior en mans del qual professà i la declaració que la nota va ser escrita de mà del profés. Limitarem la relació dels professors al període que va del 1254, any de la primera de les professions, al 1278, poc després de la mort de Jaume I. La primera de les professions és la de Ramon de Rosanes i és descrita així: «Anno Domini MCCLV ego frater Raimundus de Rosanis secundus feci professionem in manu fratris Petri de Sancto Poncio, tunc prioris Barchinone, III kalendas ianuarii. In cuius rei testimonium manu propria facio hanc scripturam.» No cal dir que es tracta d'una font històrica important per a la història del convent de Santa Caterina de Barcelona en particular i de l'orde dels Predicadors en general. Fem tot seguit una llista de les professions seguint l'ordre del manuscrit.

— 1260, octubre, 1: Miquel de Pujol *in manu fr.* Arnau Segarra, sotsprior.

— 1260, març, 2: Arnau de Vilar *in manu fr.* Pere de Sant Ponç, lloctinent del prior.

— 1261, març, 25: Felip de Sant Cristòfol *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

— 1260, març, 15: Berenguer Gerald (Guerau) *in manu fr.* Pere de Sant Ponç, lloctinent del prior.

— 1261, novembre, 26: Bernat Vivià *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

— 1263, abril, 6: Pere Terter *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

— 1265, març, 3: Joan de Déu *in manu fr.* Pere de Sant Ponç, prior.

— 1262, març, 6: Guillem de Trullars *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

— 1265, març, 3: Guillem de Blanes *in manu fr.* Pere de Sant Ponç, prior.

— 1260, novembre, 1: Berenguer Nicolau *in manu fr.* Arnau Segarra, lloctinent del prior.

— 1264, desembre, 20: Guillem d'Albareda *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

— 1268, març, 5: Albertus (no consta el cognom) *in manu fr.* Francesc Cendra, prior.

— 1269, abril, 30: Bertran Clavell *in manu fr.* Guillem Sanç, sotsprior.

— 1255, gener, 14: Berenguer de Bac *in manu fr.* Pere de Sant Ponç, prior.

— 1270, març, 14: Jaume de Puig *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

— 1270, març, 14: Bernat Albert *in manu fr.* Pere de Sant Ponç, prior.

— 1270, juny, 27: Pere de Vigoles *in manu fr.* Guillem Sanç, sotsprior.

— 1271, juliol, 15: Jaume d'Olivelles *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

— 1260, maig, 24: Arnau de Mas *in manu fr.* Pere de Sant Ponç, prior.

— 1260, maig, 24: Bernat Ermengol *in manu fr.* Pere de Sant Ponç, prior.

— 1271, novembre, 24: Francesc de Soler *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

— 1271, desembre, 25: Domènec Marquès *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

- 1273, maig, 2: Berenguer de Pla *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.
- 1273, maig, 2: Jaume de Torrents *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.
- 1273, abril, 4: Dalmau de Miniana (abat de Sant Joan de les Abadesses, canonge regular) *in manu fr.* Ramon de Penyafort, lloctinent del prior.
- 1273, abril, 4: Alamandus de Vilacerto (?) *in manu fr.* Ramon de Penyafort, lloctinent del prior.
- 1273, abril, 4: Pere de Sala *in manu fr.* Ramon de Penyafort, lloctinent del prior.
- 1275, febrer, 24: Jaume de Molins *in manu fr.* Pere de Montblanc, prior.
- 1275, abril, 27: Joan de Lotgerio *in manu fr.* Pere de Montblanc, prior.
- 1275, març, 31: Bernat de Ribalta *in manu fr.* Pere de Montblanc, prior.
- 1276, març, 28: Pere de Sales *in manu fr.* Pere de Montblanc, prior.
- 1277, gener, 8: Deodat Cabot *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.
- 1277, febrer, 16: Bernat de Montmeló *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.
- 1277, març, 26: Bonanat de Mercadal *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.
- 1277: Bernat de Valerna *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.
- 1278, juliol, 13: Bernat de Valls *in manu fr.* Bernat de Bac, prior.

La part del manuscrit que porta el títol *Liber anniversariorum*²⁵ va ser escrita amb la finalitat que els frares del convent, presents i futurs, tinguessin un record per a tots aquells qui havien afavorit el convent. La seva importància rau en la vinculació de gent il·lustre de Barcelona al convent de Santa Caterina: nobles, clergues i ciutadans de diversa categoria, com per exemple els Montcada, Ponç d'Alest, primer conseller en cap, el canonge Arnau de Pacs, el bisbe de Barcelona Pere de Centelles, el bisbe de Girona Berenguer de Castellbisbal, etcètera.

ALTRES CONVENTS

Hem centrat la nostra exposició, a causa del temps i de l'espai, en el convent de Santa Caterina de Barcelona i en les fonts que cal tenir presents en voler saber quelcom sobre quines foren les seves personalitats en temps de Jaume I. Lamentem no poder exposar-ho pel que fa a altres convents de Catalunya, molts dels quals disposen de cròniques, malgrat que de menor importància en relació amb el convent de Barcelona, a més d'altra documentació. Aquest és el cas, per exemple, del convent de Girona,²⁶ del qual podríem citar aquestes personalitats, del segle XIII, decisives en la seva fundació: Berenguer de Castellbisbal, fill del convent de Barcelona, que llegà al convent el contingut de la capella episcopal; Arnau Segarra, segon fundador, teòleg, conseller i confessor de Jaume I; el molt esmentat Ramon de Penyafort, actiu en la fundació del convent; Guillem Calonge, primer novici, braç dret de Berenguer de Castellbisbal i de Ramon de Penyafort, prior del convent i després inquisidor general de la Corona d'Aragó; Pere Pou, destinat a l'escola de llengües orientals fundada per Ramon de Penyafort, també prior; Arnau Fornells, visitador dels convents d'Aragó; Arnau de

25. L. ALCALDE, «El "Liber Anniversariorum" del antiguo Convento de Santa Catalina de Barcelona», a *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch. Miscel·lània d'estudis literaris, històrics i lingüístics*, vol. II, *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. XII (1936), p. 519-539.

26. Sobre el convent de Girona a l'època medieval, vegeu, per exemple, Josep Maria de GARGANTA, «Un obituario del Convento de Santo Domingo de Gerona», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, núm. 6 (1951), p. 137-138; Josep Maria COLL, «Prioros del Convento de Santo Domingo de Gerona», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, núm. 6 (1951), p. 325-336; Josep Maria COLL, «Historia sucinta del Convento de Santo Domingo», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, núm. 12 (1958), p. 5-32.

Fradera, predicador general, mestre de lògica de Nicolau Eimeric; Jaume des Torrents, professor de lògica i després de teologia; els també professors de lògica Guillem de Mata i Francesc Torpini, etcètera.

Volem, finalment, fer esment de l'anuari *Dominican History Newsletter*, butlletí publicat per l'Institut Històric de l'Orde Dominicà de Roma. Des del seu primer número publicat l'any 1992, hom disposa d'una bona guia bibliogràfica que intenta recollir tot el que es va fent sobre les fonts i la recerca sobre la història dominicana. No oblidem tanmateix, pel que fa a l'àmbit català, l'anuari *Arxiu de Textos Catalans Antics*, que, des de la seva fundació l'any 1982, és també una bona eina per a la coneixença de fonts i bibliografia.

CONCLUSIÓ

El segle XIII és encara poc conegut en molts dels seus aspectes, tret del cas de Ramon de Penyafort, entre d'altres motius per la manca de fonts que superin els límits de les meres cròniques. La presència que tingueren els mendicants està pràcticament mancada de recerca en les seves múltiples i molt diverses dimensions.²⁷

El capítol general del 1221, segon i últim presidit per sant Domènec de Guzmán, va dividir l'orde dels Frares Predicadors en vuit províncies. Una d'elles va rebre el nom d'Espanya i en el seu territori es trobaven els regnes hispànics. A la Corona d'Aragó i al regne de Navarra hi hagué convents des de bon començament. Les fundacions a la ciutat de Barcelona i a la de Saragossa es feren amb frares vinguts de París, potser entre els anys 1219 i 1221. L'any 1225 es fundava el convent de Lleida, el de Perpinyà l'any 1242, el de Tarragona l'any 1250 i el de Girona l'any 1254. Plenament vinculat al procés d'expansió territorial reconquistadora de Jaume I és l'establiment dels convents a Mallorca l'any 1229 i a València l'any 1238.

Hem centrat la nostra exposició —tenint presents, com hem dit, les limitacions d'espai i de temps— en el convent de Santa Caterina de Barcelona. Voldríem ara, per acabar, fer remembrança d'algunes de les seves més importants personalitats. El beat Miquel de Fabra o Fabre, col·laborador de sant Domènec en la fundació de l'orde dominicà, lector de teologia a París, introductor de l'orde a Barcelona, confessor de Jaume I, intervingué en les conquestes de València i Mallorca. Sant Ramon de Penyafort, personalitat dominicana conegudíssima i figura clau de la Catalunya, de l'Església i de l'Europa del segle XIII.²⁸ I també Ramon Martí de Subirats.²⁹ Uns ocuparen seus episcopals: Pere de Centelles, bisbe de Barcelona (1241-1252); Berenguer de Castellbisbal, bisbe de Girona (1245-1254); Guillem de Barberà, bisbe de Lleida (1248-1255); Bernat de Mur (1243-1264); Andreu d'Al-

27. Per a una presentació breu i actualitzada d'aquesta etapa, vegeu Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, «Los tiempos anteriores a la constitución de la Provincia», a *La Provincia Dominicana de Aragón. Siete siglos de vida y misión*, Madrid, Edibesa, 1999, p. 21-33.

28. Josep RIUS SERRA (ed.), *Diplomatario (Documentos, Vida Antigua, Crónicas, Procesos antiguos)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1954. Amb motiu del setè centenari de la mort de sant Ramon de Penyafort, l'any 1975 es va publicar un monogràfic amb interessants treballs a *Escritos del Vedat*, núm. VII (1977). S'ha reeditat la biografia que escriví Ferran Valls i Taberner († 1942), ampliada amb altres treballs i amb un apèndix bibliogràfic a càrrec de Llorenç Galmés Mas: vegeu *Sant Ramon de Penyafort*, Barcelona, 1996 (en català) i 1998/1999 (en castellà). L'any 2001, en què se celebrà el cinquè centenari de la seva canonització, també es realitzaren congressos i publicacions diverses de gran interès.

29. Sobre Ramon Martí, i en especial sobre les seves obres, vegeu el nostre treball: Josep HERNANDO, «La polèmica anti-islàmica i la quasi impossibilitat d'una entesa», *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 38/2 (2008), p. 763-791. Vegeu també Adolfo ROBLES SIERRA, *Fray Ramón Martí...*

balat, bisbe de València (1248-1276); Guillem de Montcada, bisbe d'Urgell (1293-1308). Altres foren elegits provincials: Arnau Segarra, Garcia de Vulcos, Domènec d'Alqueza. Altres foren nomenats inquisidors: Ramon de Penyafort (1249), Ponç de Planella, Pere de Cadireta (1250), Pere de Toneses (1250), Guillem Sanç (1263), Guillem de Calonge (1269). Alguns foren inquisidors particulars: Pere de Leodegaria (1238), Ponç de Planelles (1242), Bernat de Travesseres († 1260), Jaume Domènec (segle XIII).